

ПРО ДОСВІД РОБОТИ ЗА АЛЬТЕРНАТИВНИМИ ПРОГРАМАМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЗА ПІДТРИМКИ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ „ВІДРОДЖЕННЯ”

У статті проаналізовано досвід Рівненського Центру економічної освіти з реалізації різнорівневих альтернативних програм післядипломної освіти вчителів економіки за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”.

***Ключові слова:** освітні трансформації, післядипломна освіта, міжнародні стандарти економічної освіти.*

В статье проанализирован опыт Ровенского Центра экономического образования по реализации разноуровневых альтернативных программ последипломного образования учителей экономики при поддержке Международного фонда „Возрождение”.

***Ключевые слова:** образовательные трансформации, последипломное образование, международные стандарты экономического образования.*

The article is devoted to the analysis of the experience of Rivne Centre of Economy Education. The centre is focused on developing multilevel alternative programs for postgraduate teacher of Economics by support of fund "Vidrodgennya".

***Keywords:** transformations in education, postgraduate education, international standards of economic education.*

Актуальність та постановка проблеми. Приєднання України до Болонського процесу знаменувало докорінні освітні трансформації, передусім орієнтовані на підвищення якості людського капіталу шляхом забезпечення безперервності навчання упродовж життя. Необхідність цих трансформації об’єктивно зумовлена новою постіндустріальною парадигмою економічного розвитку, в якій людський фактор став визначальним, а підвищення освітнього рівня працівників перетворилося на основний чинник економічного зростання. Забезпечення потреб економіки у людському капіталі нової якості, зумовлених зростаючою інтелектуалізацією праці, постійними динамічними змінами вимог до знань і умінь працівників, неможливе без формування у людського капіталу постеконічних цінностей, в першу чергу – усвідомленої потреби в підвищенні рівня знань протягом життя, неперервному самовдосконаленні та самореалізації. Завдання суспільства в цілому і освіти зокрема полягає у створенні розгалуженої „інфраструктури” для здобуття цих знань.

Вітчизняна система післядипломної освіти дає можливість підвищити фахо-

ву компетентність особи зі спеціальності. Водночас в умовах швидкоплинних змін вимог до фахової компетентності існує потреба у короткострокових програмах перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників. Одним з прикладів таких програм можуть слугувати альтернативні програми післядипломної освіти вчителів економіки, реалізовані Рівненським центром економічної освіти за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ступеневої освіти в Україні у контексті Болонського процесу стали предметом дослідження вітчизняних науковців, таких як Н.М.Бідюк, О.М.Зіноватна, Л.Калмикова, В.Кожевников, О.А.Коровка, О.Малетич, О.Я.Савченко, Я.М.Ханик та ін. Переважна більшість досліджень зосереджені на питаннях наступності і безперервності освіти в межах дошкільної, початкової та основних ланок середньої освіти, а також на рівнях бакалавра і магістра. В меншій мірі дослідженою є роль післядипломної освіти і особливо – роль у ній недержавних інституцій.

Метою статті є аналіз та узагальнення досвіду Рівненського центру економічної освіти з реалізації різнорівневих альтернативних програм післядипломної освіти вчителів економіки за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”.

Виклад основного матеріалу. Ринково орієнтовані трансформаційні процеси, котрі відбувалися у вітчизняній економіці після здобуття незалежності, вимагали зміни парадигми освіти в цілому і економічної освіти зокрема. Ці процеси передусім зумовлювали необхідність формування адекватного економічного мислення, яке забезпечило б адаптацію суспільства до нового економічного середовища.

У цей період з'явилося чимало молоді, яку приваблював раціональний світ економіки, яка пов'язувала своє майбутнє з підприємницькою діяльністю і прагнула здобути знання, котрі дозволили б впевнено почуватися у світі бізнесу, здобути фахову економічну освіту. У відповідь на цю потребу у загальноосвітніх школах запроваджується навчальна дисципліна „Економіка” („Основи економіки”). Однак фахівців з необхідними для її викладання економічними знаннями школи не мали.

Поштовхом до підготовки таких фахівців стала Програма підтримки вищої освіти в Україні та міжнародної освіти Міжнародного фонду „Відродження”, спрямована на забезпечення якісних перетворень у вітчизняній освіті та максимальне наближення соціально-гуманітарної освіти до кращих міжнародних зразків. У рамках програми економічної освіти ряд вчителів загальноосвітніх шкіл та викладачів вищих навчальних закладів України й інших постсоціалістичних країн за анкетами були відібрані як учасники програм підготовки тренерів з економіки – „Junior Achievement”, „Training of Trainers” National Council on Economic Education (NCEE) та ін. Пройшовши навчання на семінарах, де викладання основ ринкової економіки забезпечували американські фахівці, ці тренери утворили основу викладацьких колективів, котрі надалі стали забезпечувати підвищення кваліфікації вчителів економіки у створених згодом в Україні регіональних Центрах економічної освіти. Такий центр у 2003 році з'явився й у м. Рівне.

Рівненський Центр економічної освіти має статус благодійної організації, створеної з метою підтримки і сприяння розвитку економічної освіти та впровадження актуальних освітніх ініціатив. Він є юридичною особою, яка здійснює свою діяльність відповідно до Закону України „Про об'єднання громадян”, незалежною від державних та місцевих органів управління у визначенні об'єктів та проектів фінансування, розподілу та спрямування інвестицій за рахунок власних та залучених коштів.

До основних завдань Центру належать [1]:

- акумуляція у встановленому законом порядку коштів для фінансування проектів, спрямованих для досягнення мети Центру, реалізацію освітніх, наукових та інших програм;
- відбір, переклад, адаптація та впровадження міжнародних освітніх програм;
- розробка та впровадження власних навчальних програм;
- організація та проведення навчально-методичних семінарів, конференцій тощо;
- надання інформаційно-консультативних послуг з питань навчання за кордоном;
- організація та проведення міжнародних навчальних обмінів;
- надання інформаційно-консультативних послуг з питань отримання фінансової допомоги від міжнародних організацій, благодійних фондів тощо;
- підтримка громадсько-культурних та науково-навчальних установ, творчих студій тощо;
- організація і фінансування структур, що здійснюють підприємницьку діяльність з метою фінансування заходів Центру, спрямованих на виконання його завдань;
- участь у фінансуванні благодійних акцій, проектів, програм;
- організація і проведення конкурсів, виставок, вернісажів, фестивалів, благодійних вечорів;
- розвиток взаємозв'язків та співробітництва з благодійними фондами та іншими фундаціями в Україні та за її межами, вивчення їх досвіду;
- проведення рекламних та видовищних заходів з метою популяризації учбових програм Центру та його статутної діяльності;
- розвиток інформаційної інфраструктури в системі освіти, в т.ч. видавничої діяльності, комп'ютерних мереж, засобів теле- та радіокомунікації та ін.

Основним напрямом діяльності Рівненського Центру економічної освіти стало проведення семінарів з підвищення кваліфікації вчителів економіки міста і області. За роки існування Рівненського Центру економічної освіти було проведено 9 таких семінарів, у рамках яких пройшли навчання понад 350 вчителів економіки. Фінансування проведення семінарів здійснюється на основі грантів, що надаються на конкурсній основі Національною Радою економічної освіти (фундація Міжнародного фонду “Відродження”) регіональним центрам. Відтак для вчителів – учасників семінарів навчання є безкоштовним. По закінченні семінару (як правило, тижневого, рідше – двотижневого) вчителі, які пройшли підготовку у Центрі економічної освіти, отримують сертифікати встановленого

зразка та методичні матеріали.

Забезпечуючи фінансування навчально-методичних семінарів, Національна Рада економічної освіти вимагає відповідності їх проведення освітнім програмам та стандартам NCEE [2], не виключаючи при цьому можливості проведення окремих занять за власними програмами регіонального центру. Зауважимо, що стандарти NCEE визнані мінімально достатніми для формування економічного образу мислення як способу, що допомагає людям орієнтуватися у сучасному світі, приймати рішення на майбутнє і впливати на суспільні інституції. Відображені у них принципи є науковими, вони репрезентують базові концепції сучасної економічної теорії, і водночас мають безпосереднє відношення до повсякденної практики, чинять вплив на рішення людей як споживачів, виробників чи виборців. Визначені стандартами NCEE основні уміння включають здатність збирати і впорядковувати економічні факти, аналізувати стимули, котрі впливають на вибір економічного суб'єкта в тій чи іншій ситуації, виявляти економічні проблеми та знаходити альтернативні шляхи їх вирішення на основі порівняння витрат і вигод (граничного аналізу), прогнозувати наслідки економічної політики держави і т. ін. Ці уміння формуються і розвиваються тренерами на заняттях семінарів.

Викладання за міжнародними стандартами економічної підготовки на семінарах Центру економічної освіти здійснюється виключно на основі сучасних інтерактивних технологій навчання. Ці технології базуються на багаторівневій системі засвоєння знань, в основу якої покладені когнітивні стилі (стилі пізнання) – властиві конкретній людині алгоритми обробки інформації, зумовлені типовими для неї способами сприйняття, мислення, запам'ятовування і вирішення проблем. Застосування чотирьох базових моделей викладання (прямого викладання, моделювання, кооперованого навчання, дослідження) дозволяє охопити ефективною роботою всіх учасників навчального процесу з різними стилями пізнавальної активності.

На відміну від програм післядипломної освіти у ВНЗ, де основний акцент робиться на лекційному поданні матеріалу, на семінарах за програмами NCEE основними методами навчання є моделюючі вправи, коопероване навчання та дослідження. Ці методи дозволяють набути досвіду самостійного здобуття знань, надзвичайно важливого з огляду на сучасні вимоги щодо неперервного самовдосконалення фахівця.

При застосуванні моделюючих вправ, які імітують реальні ринкові ситуації (взаємодію продавців і покупців на ринку, прийняття рішення виробником щодо обсягу виробництва та ін.), самостійне здобуття знань забезпечується як наслідок набуття певного досвіду, його аналізу та узагальнення. Під час кооперованого навчання групова обробка інформації сприяє не лише розвитку навичок міжособистісного спілкування та вміння працювати в команді, а й формуванню навичок критичного аналізу та аргументації власної точки зору. Дослідження передусім передбачає нетрадиційну постановку проблеми, яку потрібно вирішити. Наприклад: за умов ринкової рівноваги ціна, за якою купують товар покупці, може не співпадати з ціною, яку отримують за свій товар продавці. У спробах розв'язання проблеми учасники навчання висувають гіпотези, збира-

ють інформацію, вивчають навчальну і наукову літературу, намагаються підтвердити чи заперечити висунуті гіпотези, зробити висновки та узагальнення, виявити певні закономірності.

Навчання тренерами під час семінарів цим методикам вчителів економіки не лише забезпечує набуття ними стійких знань, а й через учасників семінарів сприяє поширенню новітніх технологій та їх імплантації у навчальний процес безпосередньо у загальноосвітніх школах. Особливе значення має застосування методу дослідження, який дозволяє ознайомити вчителів з алгоритмом роботи, володіння яким необхідне для керівництва науковою роботою учнів у системі Малої академії наук. На семінарах Центру економічної освіти також застосовуються комп'ютерні технології – економічні комп'ютерні ігри „RUSE” та „МЕКОМ”. Зокрема „RUSE” дозволяє кожному учаснику побути у ролі головного економіста країни, який за допомогою інструментів фіскальної та монетарної політики намагається запобігти економічним спадам та інфляції, забезпечити стабільний розвиток економіки. „МЕКОМ” дозволяє моделювати різноманітні впливи чинників ринкової кон'юнктури на рішення фірм.

Семінари Рівненського Центру економічної освіти організуються і проводяться з врахуванням того факту, що у більшості навчальних закладів вивчення основ економіки розпочинається у старшій школі, але у деяких ліцеях і школах основи економічних знань викладаються вже у молодших класах. Відтак семінари йдуть за навчальними програмами двох рівнів. Особливістю програм для вчителів економіки, які викладають у молодших класах, є переважно ігровий характер занять. Наприклад, заняття „Податки та роль держави в економіці” передбачає розгляд матеріалу на основі моделюючих вправ. Однією з них є моделююча рольова вправа „Ситуація з шкільними податками”. Її учасники (директор, завуч, секретар, учні, прибиральниця та ін.) обкладаються різними податками – „податком на нерухомість”, величина якого залежить від місцезонашування парти учня; „податком на паркування”, величина якого залежить від транспортного засобу, що використовує учасник гри, „податком з продажу”, яким обкладаються ті, хто харчуються у шкільній їдальні. Кожен з учасників має власний „набір” сплачуваних шкільних податків і повинен аргументувати усі „за” і „проти” них у відповідності до його ролі. Аналогічна тема заняття для вчителів старших класів передусім передбачає застосування методу дослідження та ситуаційний аналіз впливу режиму оподаткування як складової фіскальної політики на економіку.

Висновки. Оцінюючи багаторічний досвід роботи Рівненського Центру економічної освіти з реалізації різнорівневих альтернативних програм післядипломної освіти вчителів економіки за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”, можна стверджувати, що його діяльність є вдалою і ефективною формою післядипломної освіти, яка слугує модернізації та підвищенню ефективності вітчизняної системи післядипломної освіти і системи безперервної освіти в цілому.

Досвід роботи Рівненського Центру економічної освіти також засвідчує важливість присутності та підтримки вітчизняної освіти з боку міжнародних донорських організацій, які нині стали невід'ємною складовою інфраструктури

вищої освіти України.

Підтвердженням високої ефективності семінарів Центру економічної освіти є щорічна присутність учнів рівненських ліцеїв і шкіл серед переможців (призерів) Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки та Всеукраїнського конкурсу-захисту наукових робіт Малої академії наук, підготовку яких забезпечувати як тренери семінарів, так і вчителі – учасники семінарів.

Нарешті, багаторічна співпраця з Рівненським Центром економічної освіти викладачів кафедри економічної теорії Національного університету водного господарства та природокористування, які були тренерами семінарів поряд з тренерами-вчителями, сприяла підвищенню їх викладацької майстерності та допомогла закласти основу безпосередньої взаємодії вищого та загальноосвітніх навчальних закладів у підготовці майбутніх фахівців з економіки і підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут благодійної організації „Центр економічної освіти”. – Рівне, 2003. – 7 с.
2. Програма „Підготовка тренерів”. Матеріали семінарів А – D. National Council on Economic Education. – New York, USA. – 2003.